

УДК 338.45 : 664.6

А. М. Лупенко, д.т.н., професор, О. О. Вакулєнко, В. І. Вузенський

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ

A. M. Lupenko, Dr., Prof., O. O. Vakulenko, V. I. Vuzenkyi

ANALYSIS EFFICIENCY OF THE BAKERY PRODUCTS PRODUCTION

Хлібобулочні вироби є джерелом вуглеводів, що майже на 50 відсотків покривають потребу людини в них, та білків рослинного походження. Регулярне вживання хліба, виготовленого з пшеничного або житнього борошна, сприяє поліпшенню травлення, оскільки такий хліб містить харчові волокна [1].

Хліб допомагає роботі ферментів шлунково-кишкового тракту сприяючи добрій його засвоюваності, так як його білки знаходяться в денатурованому вигляді, крохмаль є клейстеризованим, жир перебуває у складі емульсій або комплексів з білками, вуглеводами та іншими компонентами, а харчові волокна - в набряклому та у розм'якшеному стані.

Наприклад, вживання 300 г пшеничного хліба покриває потребу дорослої людини в незамінних амінокислотах на майже 30%, а потребу у мінеральних речовинах - вдвічі більше. До того ж, 100 г формового пшеничного хліба з борошна вищого гатунку дає людині до 200 ккал енергії, здобного хліба – до 400 ккал, що на майже 20% забезпечує загальне енергоспоживання людини [1].

Підвищення рентабельності хлібопекарських підприємств методом зниження витрат на виробництво хліба в багатьох випадках є проблематичним, т. я. коливання цін на хліб та хлібобулочні вироби точно повторюють зміну цін на борошно і зернові культури. Так, у собівартості хлібів з борошна першого гатунку та з суміші пшеничного й житнього борошна 60% становлять витрати на його придбання, паливо - 6%, заробітна плата - 4%, електроенергія - 2%, інші витрати в сукупності - 28% [2].

У той же час, маркетингові дослідження показують, що на тлі загального скорочення обсягів виробництва однокомпонентних пшеничного та житнього хлібів, збільшується виробництво хліба з пшенично-житньої суміші, лікувально-дієтичних хлібобулочних виробів, вартість яких може бути значно вищою, ніж масово споживані сорти хліба [2].

Стан кон'юнктури ринку хліба Тернопільщини нині характеризується значним спадом виробництва хліба і хлібобулочної продукції - до 70% порівняно з 1990 роком [2]. Так, протягом 2000–2010 рр. ціна на хліб житньо-пшеничний зросла більше, ніж у 2 рази, а на хліб пшеничний вищого гатунку – у 2,5 рази.

Найбільшу питому вагу у вітчизняному хлібопеченні займають пшеничний (близько 50%) та житній (близько 30%) хліби. Булочні вироби формують близько 15% ринку хлібопродуктів, решту 5% в асортиментному ряді складають здобні хлібобулочні та бубличні вироби, грінки, сухарі, пиріжки, пончики, пряники, печиво тощо.

Найбільші хлібозаводи займають, зазвичай, не більше 3% ринку, що пов'язано з нетривалим терміном реалізації продукції, внаслідок чого виробники можуть продавати хлібобулочні вироби тільки у своєму регіоні – географічне розширення реалізації збільшує транспортні витрати, а отже, і собівартість продукції, а також знижує якість продукції, що робить її менш конкурентноспроможною, порівняно з місцевою.

У складі собівартості виробництва хліба та хлібобулочних виробів половину витрат формує борошно, крім цього значними є витрати на оплату праці (30%), витрати на газ для випікання (10%), а також інші витрати – олія, дріжджі, сіль, бензин тощо.

В Україні немає єдиного механізму формування ціни на хліб, тому в різних

регіонах ціна може значно відрізнятись. Найдешевший хліб виробляють у м.Києві, де галузь дотується з 2000 року. Також дотації отримують одеські хлібовиробники, але при цьому хлібні виробники у південному регіоні найдорожчі. У більшості областей виробники не отримують дотацій від муніципалітетів, але підписали меморандум про непідвищення цін на «соціальні» сорти хліба, притаманні для кожного регіону. Незважаючи на такі заходи, у 2008 році відбулося суттєве підвищення цін на хліб та хлібобулочні вироби – загалом за підсумками року на 27,6% (Рисунок 2.), що, насамперед, викликано збільшенням собівартості продукції, у т.ч. внаслідок зростання цін на енергоносії. Також суттєво зросли фінансові витрати та збільшилася заборгованість за валютними кредитами, що залучалися для придбання імпортного обладнання, в результаті девальвації національної валюти.

Необхідно зауважити, що протягом останніх років змінювалися смаки населення, а саме зменшилось споживання «соціальних» сортів хліба, що сприяло розвитку напряму виробництва «елітних» сортів, дозволяючи зменшити залежність виробників хліба від державного регулювання. На сьогодні кількість «соціального» хлібу, який випікається з борошна низьких сортів, та виробництво якого регулюється державою, складає близько половини від загального обсягу випуску. В умовах кризи та падіння платоспроможності населення попит на «елітні» сорти зменшується, що уповільнить розвиток цього напряму виробництва.

Хлібопекарське виробництво відноситься до групи крупних споживачів паливно-енергетичних ресурсів із значним потенціалом теплової енергії, що знаходиться у готовій та проміжній продукції, відходах тощо. Тепловою енергією, що підлягає переробці у ході виробництва хлібобулочних виробів, поділяють на чотири групи: тепло відхідних газів та рідин (димових газів, тепло води та технологічних рідин і готових продуктів); тепло відпрацьованої пари парогенераторних установок та вторинна пара теплових технологічних установок (випарні установки, ректифікаційні апарати, сушарки, пара випаровування); тепло горючих відходів; тепло, що знаходиться в кінцевих продуктах та відходах виробництва (тепло готового хліба, гаряче повітря з вентиляції гарячих цехів тощо). Ця теплова енергія може бути використана в якості вторинних теплових енергоресурсів на таких трьох рівнях: внутрішні (всередині цеху, всередині технології), зовнішні (опалення, теплопостачання), комбіновані. Вітчизняний та зарубіжний досвід свідчить про те, що вартість зекономленої енергії при реконструкції теплових установок в 3–5 разів менша, ніж енергії, що отримана при будівництві нових установок аналогічної продуктивності [3].

При виробництві хлібобулочних виробів ефективними є такі заходи: рециркуляція вихідних газів хлібопекарських печей економить до 15% палива; парогенератори на вихідних газах та теплоутилізатори - до 20% палива та ін.

Таким чином, ціна хліба, як соціально значимого продукту, залишається предметом державного регулювання, що впливає на попит-пропозицію хліба та фінансово-економічний стан підприємств хлібопекарської промисловості.

Література

1. Жамойда А. А. Ринковий потенціал хлібопекарської промисловості // Економічний вісник Донбасу. – 2009. - №1 (15). – С. 123–128.
2. Корнійчук А. А. Аналіз стану та перспектив розвитку підприємств хлібопекарської галузі Житомирської області // Соціально-економічні проблеми і держава. - 2013. - Вип. 2 (9). - С. 67–74.
3. Майстренко Н. Ю. Резерви використання вторинних теплових енергетичних ресурсів у харчовій промисловості України // Проблеми загальної енергетики. - 2013. - Вип. 2 (33). - С. 43–48.